

Samenleven met de wolf

Op veel (overheids)websites en in de media zien we vaak een gepolariseerd beeld waarbij de suggestie wordt gewekt dat een wolf voor mens en hun vee niet al te gevaarlijk is. Aan de andere kant is de wolf een roofdier en zijn er talloze berichten van aanvallen op mensen en hun vee. In dit hoofdstuk zullen we eerst beschrijven wat voor soorten aanvallen door wolven worden gedaan en daarna wat dit inhoudt als de mens een wolf ontmoet en wat voor beschermmaatregelen genomen kunnen worden.

Net als in de vorige hoofdstukken zullen we de keerzijden behandelen van de mogelijke beleidsplannen als oplossingen die zijn bedacht.

** Aanvallen van wolven

Aanvallen van wolven op mensen komen in de geschiedenis relatief weinig voor. Grofweg zijn de aanvallen in een viertal categorieën te plaatsen:

1. Hondsdolheid
2. Provocatie
3. Agonistisch gedrag
4. Honger

Deze categorieën kunnen we verder onderverdelen, maar in alle gevallen is een aanval door een wilde wolf tot een van deze categorieën terug te herleiden.

Hondsdolheid

Een deel is te verklaren dat de dieren hondsdel zijn en gebeuren de aanvallen meestal op één dag²⁸³. Hondsdolheid, ook wel rabiës genoemd, wordt veroorzaakt door het Lyssa virus. Hierbij kan men besmet raken via een beet, krab of lik van een geïnfecteerd dier. Infectie is in veel gevallen dodelijk²⁸⁴. Er zijn grofweg een drietal stadia te onderscheiden bij een hondsdel dier. De eerste is verwarring en je ziet de dieren dan ook doelloos en rusteloos rondlopen. Na dit stadium ontstaat de agressieve fase, *rabiës furiosa*, en herkenbaar omdat het dier erg onrustig is en een agressief gedrag vertoont. Het is niet meer voor rede vatbaar en is overgevoelig voor aanraking, licht en geluid en raken hierdoor gefrustreerd en zullen alles proberen te bijten. Soms verstopen ze zich op donkere plekken en hebben verder vaak koorts. Het dier verzwakt steeds meer en na dit stadium blijven de dieren in allerlei objecten bijten, dit omdat de ziekte een extra aandrang geeft voor drinken en eten, ook al lukt dit vaak niet meer omdat het langzaam verlamt. Hierdoor zal het dier gaan kwijlen en

---

283 John D.C. Linnel, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in *NINA Opdragsmelding* 731, p. 14-15

284 C. Hegger, "Rabiës, en vaccinatie in Nederland" in *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, Vol. 137.31 (1993) p. 1549-1553; RIVM, Hondsdolheid (8-10-2019) <https://www.rivm.nl/rabies>

schuimbekken en zie je krampachtige bewegingen. Uiteindelijk zal het dier verlammen, meestal eerst bij de achterpoten en dan naar voren, tot het een pijnlijke dood sterft.

Hoewel wolven geen reservoirs zijn voor de ziekte, kunnen ze het van andere dieren krijgen. Wolven ontwikkelen een uitzonderlijk ernstige agressieve toestand wanneer ze worden geïnfecteerd en kunnen in een enkele aanval talloze mensen bijten²⁸⁵ dan wel doden. Voordat een vaccin werd ontwikkeld, waren beten bijna altijd dodelijk. Hoewel wolvenbeten kunnen worden behandeld is de ernst van hondsdolle wolfaanvallen dermate agressief dat deze veelal dodelijk zijn, of dat een beet in de buurt van het hoofd ervoor zorgt dat de ziekte te snel werkt om de behandeling te laten werken.

Kenmerkend voor aanvallen van hondsdolle wolven is dat tijdens een aanval meerdere personen of dieren worden aangevallen als die aanwezig zijn. Betreft het meerdere aanvallen dan is het opvallend dat die in een korte tijd na elkaar plaatsvinden (meestal een dag, soms twee dagen). Een voorbeeld is het Aurangabad district (India) waar in 1973 een hondsdolle wolf in twaalf uur zes dorpen aanviel (op een afstand van 23 km) en daarbij twaalf mensen, twee varkens, drie runderen en een hond aanviel²⁸⁶. Daarnaast is kenmerkend dat gedode personen of dieren niet worden gegeten. Hoewel historisch gedocumenteerde aanvallen schaars zijn, kan uit de overgeleverde aanvallen een substantieel deel worden teruggevoerd naar hondsdolle wolven. J.M. Moriceau onderzocht na jarenlang onderzoek 3272 slachtoffers van aanvallen door wolven in Frankrijk en hiervan waren 1311 te wijten aan hondsdolle wolven en de overige 1961 aan gezonde wolven²⁸⁷.

Hondsdolheid komt in Europa tegenwoordig zelden nog voor en de variant die nog voorkomt is een minder besmettelijke die vooral aanwezig is bij vleermuizen²⁸⁸. Het is om die reden dat sommigen betogen dat hondsdolle wolven niet of nauwelijks zullen voorkomen, tenzij deze wolven uit Rusland komen²⁸⁹. Linnell stelt dan ook "*Rabies has been eliminated from most of Europe in recent years, and subsequently the only cases of rabid wolf attacks in western Eurasia in recent decades have occurred along the European borders with Russia/Belarus, where rabies is still prevalent*"²⁹⁰. Hoewel uit een overzicht die hij geeft er toch nog 220 aanvallen waren en in Rusland 179 aanvallen, waarbij in totaal meer dan 59 doden vielen²⁹¹. Echter uit de diverse aanvallen in de laatste decennia in Europa blijkt inderdaad dat hondsdolheid steeds meer niet de oorzaak was. We mogen

---

285 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in *NINA Oppdragsmelding 731*, p. 14

286 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in *NINA Oppdragsmelding 731*, p. 16

287 J.M. Moriceau, *Histoire du méchant loup : 3000 attaques sur l'homme en France, XVe-XXe siècle*, p. II.

288 RIVM, Hondsdolheid (8-10-2019) <https://www.rivm.nl/rabies>

289 Natuur Bos Landschap, "De wolf is niet welkom in Nederland" (november 2012), p. 9
<https://edepot.wur.nl/247286>

290 John D.C. Linnell, "Predators That Kill Humans: Myth, Reality, Context and the Politics of Wolf Attacks on People" in *Problematic Wildlife* (2016) p. 364.

291 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in *NINA Oppdragsmelding 731*, p. 40; zie ook het hoofdstuk [Overzicht bekende aanvallen](#).

dan ook (voorlopig) aannemen dat dit niet een hoofdprobleem zal zijn bij aanvallen van wolven in Nederland.

Provocatie

Een andere reden is dat wolven geprovoceerd worden. Een wolf zal zijn territorium verdedigen en het kan om die reden een hond (of mens) aanvallen die in zijn gebied rondloopt, omdat hij hen als indringers ziet en als (mogelijke) concurrenten. Als een hond of mens dan ook nog eens vrij dicht in de buurt van zijn welpen komt is de kans een stuk groter dat hij zal aanvallen. Net als alle andere dieren zal de wolf zijn welpen willen beschermen en proberen indringers te verjagen. Zo viel in 2015 een wolf diverse toeristen aan in de Golanhoogte (Israël), waarbij minstens vijf mensen gewond raakten. Het vermoeden bestaat dat de mensen te dicht bij de pups van de wolf kwamen²⁹².

Agonistisch gedrag

Agonistisch gedrag is het gedrag dat een dier vertoont wanneer het niet zeker weet wat het moet doen, dus een mengeling van vlucht- en aanvalsgedrag²⁹³. Dit kan gebeuren als een wolf onverwacht met een mens wordt geconfronteerd. Ziet hij in de mens een predator dan zal hij proberen te vluchten, echter als er geen goede ontsnappingsweg is zal hij niet schromen om aan te vallen. Dit soort aanvallen zullen dan ook eerder voorkomen in "afgesloten" gebieden zoals in de bebouwde kom of omheinde weiden.

Predatie / Honger

Zoals ieder levend wezen is ook de wolf genoodzaakt om regelmatig voedsel te zoeken. Met name als er relatief weinig voedsel is zullen de wolven genoodzaakt zijn om brutaler te worden en zullen "onderzoekende" of "verkennende" aanvallen uitvoeren om het slachtoffer te testen op geschiktheid als prooi. Dit komt vooral voor in combinatie dat de wolven al in een eerder stadium gewend zijn geraakt aan mensen. Of in een eerder stadium mensen hebben geassocieerd met voedsel.

Een mooi voorbeeld van dit laatste is dat in 2017 er meldingen waren dat wolven in de buurt van Ein Gedi (Israël) kinderen en baby's probeerden te vangen²⁹⁴, volgens experts kwam dit gedrag omdat de wolven de barbecues die mensen daar hielden combineerden met de aanwezigheid van deze mensen. Oftewel in hun ogen was de barbecues hetzelfde als de mens en daarna hetzelfde als voedsel en begonnen op die manier hun angst voor mensen te verliezen met als gevolg dat de kinderen voor voedsel werden aangezien en vervolgens werden aangevallen²⁹⁵.

---

292 The Times of Israel, 9 mei 2015 <https://www.timesofisrael.com/five-treated-for-wolf-bites-in-northern-israel/>

293 Wikipedia, Agonistisch gedrag https://nl.wikipedia.org/wiki/Agonistisch_gedrag

294 Times of Israel, *Wolves in Israel are raiding campsites to try to snatch children, experts warn* (19 september 2017); YouTube, 7 oktober 2017 <https://youtu.be/MacMIEFVHs>; HaAretz, *Ten Attacks in Four Months: Brazen Wolves Preying on Children in Israel's South* (22 september 2017).

Overzicht bekende aanvallen

Er zijn enorm veel verhalen van aanvallen door wolven op mensen in omloop, echter er zijn maar een relatief klein aantal gedocumenteerd en geanalyseerd. Het is pas sinds de afgelopen jaren dat er diverse boeken en studies zijn verschenen waarin deze bekende aanvallen van wolven worden behandeld²⁹⁶ of eigenlijk niet meer dan worden benoemd. Daarnaast zijn er op internet een tweetal verre van complete overzichten van aanvallen, al dan niet met dodelijke afloop, te vinden op Wikipedia²⁹⁷. Veelal wordt verwezen naar het standaardwerk "*The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans*" van John D.C. Linnell, die als een van de eersten een onderzoek deed naar aanvallen van wolven op mensen. Echter dit onderzoek is ten dele subjectief daar in de opdrachtbeschrijving staat "*This report was financed by the Ministry of the Environment with the purpose of providing a foundation for the process of reducing people's fear of wolves, and to make some management recommendations to reduce the risk of attacks*"²⁹⁸ (de onderstreping is door ons toegevoegd). Het is dan ook niet opvallend dat alleen de meest geruchtmakende incidenten zijn genoemd en dat de uitvoerig gedocumenteerde wolfaanvallen in de Nederlanden bijvoorbeeld totaal zijn genegeerd, terwijl het overgrote deel van alle vermeldingen die in het werk van J.M. Moriceau²⁹⁹ staan niet of nauwelijks zijn verwerkt. Dus, hoewel het een interessante studie is, moet het wel met enig voorbehouden worden gelezen.

In dit gedeelte willen we een aantal voorbeelden uitwerken waaruit blijkt waarom wolven mensen aanvielen en hoe met die kennis voorkomen kan worden dat zoiets nog een keer gebeurt. Vaak willen wij graag iedere aanval in een bepaalde categorie plaatsen, maar we moeten er terdege rekening mee houden dat het in veel gevallen om een combinatie gaat of kan gaan of dat er te weinig gegevens zijn om in een categorie te plaatsen. Daarnaast is er ook de realiteit dat als een wolf bij een eerdere (toevallige) ontmoeting met een mens ontdekt heeft dat hij niet bang voor de mens hoeft te zijn dat bij een latere ontmoeting de kans veel groter zal zijn dan hij een mens aanvalt.

Om enigszins een indicatie te geven hoeveel aanvallen de afgelopen decennia in Europa hebben plaatsgevonden zullen we een overzicht geven per land in de periode 20ste eeuw en waarbij onderscheid wordt gemaakt of het hondsdolle wolven betreft of niet³⁰⁰, het betreft hier alleen gedocumenteerde gevallen en als basis zijn primair de gegevens van Linnell gebruikt. Ook dient rekening te worden gehouden dat pas na 2000 de wolf zich weer meer in Europa begon te verspreiden en dat sindsdien er diverse aanvallen zijn gerapporteerd. Verder hebben we ook Rusland erbij gezet, omdat de meeste aanvallen in dat land in het Europese continent plaatsvonden.

---

295 NatureIsrael, 12 november 2017 <https://natureisrael.org/News/When-Interactions-between-Humans-and-Wolves-Take-an-Aggressive-Turn>

296 Zie oa. John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in NINA [Oppdragsmelding 731](#); Mark E. McNay, *A case history of wolf-human encounters in Alaska and Canada (2002)*;

297 Wikipedia, [List of wolf attacks](#); Wikipedia, [List of wolf attacks in North America](#).

298 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in NINA [Oppdragsmelding 731](#), p. 3.

299 J.M. Moriceau, *Histoire du méchant loup : 3000 attaques sur l'homme en France, XVe-XXe siècle*.

300 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in NINA [Oppdragsmelding 731](#), p. 40.

Land	Hondsdolheid		Overig	
	Aanvallen	Doden	Aanvallen	Doden
Estland	1	1	0	0
Frankrijk	0	0	6	2
Kroatië	1	0	0	0
Letland	12	3	3	0
Litouwen	41	0	16	11
Polen	130	25	10	5
Rusland / USSR	179	14	8	4
Slowakije	6	3	1	0
Spanje	29	>10	8	4
Totaal	399	>56	52	26

Wat in deze lijst opvalt is de grote hoeveelheid gevallen van hondsdolheid. Nu hebben we geprobeerd zijn gegevens te analyseren en te vergelijken met de lijst die wij de afgelopen jaren hebben samengesteld van wolfaanvallen. Op basis van de meer dan 800 gedocumenteerde aanvallen die we hebben onderzocht en welke wereldwijd zijn gemaakt blijkt al snel dat we tot een ander overzicht komen.

Soort aanval	Aantal aanvallen
Gevangenschap	14
Hondsdolheid	342
Mogelijk hondsdolheid	16
Niet uitgelokt	122
Onbekend	1032
Predatie	1065
Uitgelokt	15
Totaal	2606

Hierin valt op dat het aantal gevallen met hondsdolheid een derde is ten opzichte van predatie en ook percentagegewijs minder is dan J.M. Moriceau³⁰¹ vermeldt. We moeten ons dan ook afvragen waardoor dit grote verschil komt. Als eerste blijkt dat Linnell niet alle gevallen heeft vermeld, zoals aanvallen van wolven in dierentuinen. Ook blijkt dat tijdens een aanval vaak niet alle aangevallen personen worden genoemd, maar als één incident wordt geteld. Bij een groot aantal gebeurtenissen zijn te weinig gegevens bekend om een conclusie te trekken en zijn daarom onder “onbekend” gezet. Het vermoeden is dat Linnell met name deze laatste categorie bij hondsdolheid heeft neergezet

301 J.M. Moriceau, *Histoire du méchant loup : 3000 attaques sur l'homme en France, XVe-XXe siècle*, p. II.

en waardoor het lijkt dat dit de grootste oorzaak is van aanvallen. Echter dit is dan een aanname en strikt genomen zouden we deze gevallen uit de analyse moeten halen om zo een reëler beeld te krijgen. Ook beseffen we heel goed dat ook onze lijst verre van compleet is en dat van grote delen van de wereld en bepaalde perioden wij geen gegevens hebben. Bijvoorbeeld wij hebben uit Duitsland maar een tiental gedocumenteerde aanvallen kunnen vinden, terwijl als we naar Frankrijk kijken, hier minstens zoveel aanvallen zullen zijn geweest als in Frankrijk. Het is om die reden dat wij plannen hebben om een centrale database op te zetten waarin alle gedocumenteerde aanvallen inclusief bronvermelding en andere details worden ingezet en zo nodig zal worden aangevuld. Want alleen op die manier kunnen we inzicht verkrijgen in het soort aanvallen en een definitieve analyse daarvan geven.

We zullen in de volgende hoofdstukken een aantal bekende en minder bekende aanvallen geven die een inzicht geven in de aard van de aanvallen.

Kirov aanvallen

Het district Kirov in Rusland aan de oostgrens van Europa is altijd al berucht geweest vanwege wolfaanvallen. Zo waren er in de periode 1896-1897 ruim 205 aanvallen op mensen, terwijl in 1924 er gedurende één nacht twintig aanvallen waren door twee hondsdolle wolven waarbij tien mensen stierven³⁰². De periode 1944-1954 was een beruchte tijd waarbij in de periode van april–december (de tijd van de welpen) er 25 kinderen werden aangevallen. In het nabijgelegen district Orichovsky waren in diezelfde periode ook een tiental kinderen aangevallen. Alle slachtoffers waren tussen de 1,5 en 17 jaar. Door Linnell worden deze aanvallen als controversieel gezien omdat volgens hem de bijna ongekende aard van de aanvallen nauwelijks in de wolf literatuur voorkomt³⁰³. Dit komt zeer vreemd over omdat Pavlov ze uiterst gedetailleerd beschrijft en zelfs meerdere keren de namen noemt van de (overheids)personen die de aanval onderzochten en daarin niet afwijkt van andere historisch gedocumenteerde aanvallen zoals in de Peel³⁰⁴ of in Oudenaarde.

Als voorbeeld van de bruutheid van de aanvallen zullen we de gebeurtenis van de 17-jarige Maria Berdnikova uit het dorp Golodayevshchina (district Rudakovskiy) behandelen die op 29 april 1945 door een wolf werd aangevallen toen ze samen met haar zus in een veld werkte op ongeveer 50 meter van de stallen. Dankzij het dichte struikgewas en hoge onkruid kon de wolf tot het laatste moment ongemerkt naderbij sluipen tot hij een van de zittende meisjes bij de keel vastgreep. De wolf liet zich niet afschrikken door het geschreeuw van de naderende menigte mensen en verschillende keren pakte de wolf het magere meisje op en gooide haar op de grond. Een hoedster van de paarden kwam naderbij om het meisje te redden, waarop de wolf agressief naar haar gromde. Pas toen andere mensen naderden, droeg de wolf zijn slachtoffer naar het bos, waarbij hij over een 1 m hoog gevlochten hekwerk (“woert”) sprong en het meisje meer dan 200 m het bos in sleurde tot het

---

302 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in *NINA Oppdragsmelding 731*, p. 63; Mikhail P. Pavlov, "The Danger of Wolves to Humans" in *The Wolf in Game Management* (1990).

303 John D.C. Linnell, "The fear of wolves: A review of wolfs attacks on humans" in *NINA Oppdragsmelding 731*, p. 5, 25.

304 Zie het hoofdstuk [De wolvenplaag van Roermond](#).

door de achtervolgers gedwongen werd haar los te laten. Terwijl de mensen het meisje naar het dorp droegen, bleef de wolf via de struiken hen volgen tot aan de rand van het dorp, zonder enige aandacht te schenken aan het geschreeuw en dreigende gebaren³⁰⁵.

Als oorzaak van deze aanvallen wordt genoemd dat gedurende de Tweede Wereldoorlog de wolven in aantal begonnen toe te nemen en niet in toom werden gehouden. Vooral omdat in die periode de jagers verplicht in het leger moesten dienen, naast de confiscatie van de wapens in dit district omdat die nodig waren voor het leger. Ook daalde tijdens de oorlogsperiode het aantal runderen en honden waarmee de wolven zich gewoonlijk voedden. De hongerige roedels wolven werden dan ook steeds brutaler en trokken zelfs de steden in³⁰⁶. Uiteindelijk waren na diverse wolvenjachten de meesten uitgeroeid in 1951. In Orichevskiy bleven de mensenetende wolven nog wat langer, tot in 1953 de laatste aanval was en ook daar het gevaar geweken was.

Tachtigjarige Oorlog

De Tachtigjarige Oorlog was een strijd in de Nederlanden die in 1568 begon en eindigde in 1648³⁰⁷. Door de harde aanpak van Spanje ontstond er een economische achteruitgang onder delen van Nederland en waren er regelmatig opstanden. In 1582 was er het beleg van Oudenaarde door Alexander Farnese prins van Parma. Na de inname kwam er nog een ontzettingsleger, echter na een bloedige slag waarbij aan beide kanten veel doden vielen bleef het in Spaanse handen. Doordat er constant opstanden in de Nederlanden waren, had dit als gevolg dat Filips II een leger van 10.000 man onder aanvoering van hertog van Alva stuurde. Velen werden door hem gearresteerd, terwijl naar schatting 60.000 personen wegtrokken omdat ze bang waren om opgepakt te worden. Dit had als gevolg dat er steeds minder mensen op het platteland waren en dat er steeds meer wolven werden gesignaleerd. P.C. Hooft schrijft over het jaar 1587 *“Heele dorpen werden verlaaten: ende, naar dat de menschen minderden, fokte 't ongediert aan. In de huizen quaamen wolven nestelen, en men vernam hunne jongen geworpen in de bedsteeden. Jaa deeze gruwlyke beesten vermeenighvuldighden der wyze, in Brabant en Vlaandre, dat zy, by schaarsheit van aas, niet alleenlyk het vee, maar wyven en mannen aanranzden; de kindren uit de wiegh oft der ouderen armen schaakten; en, op een jaar (zoo bereekent werd) ontrent Gent, binnen twee mylen in 't ronde, wel hondert menschen verslonden.”*³⁰⁸ Het waren niet alleen de wolven die steeds opdringeriger waren, want P.C. Hooft maakt ook melding van verwilderde honden *“Groote reekels en doggen, dervende aanhoudt en voedsel, veraardden tot wolven. En ik heb uit eenen ooghetuigh, dat zeeke vrouw, die men erg-hens geweyghert had by aavondt ter poort' in te laten, ter naaste morghestonde gevonden werd, verbeeten van de honden, en haar' borsten van 't lichaam gescheurt. Uit dus byster een' woestheit volghde dierte, grooter verre, dan eenighe ooit hier geproeft buiten beleegherde vestingen”*³⁰⁹.

---

305 Mikhail P. Pavlov, “The Danger of Wolves to Humans” in *The Wolf in Game Management* (1990).

306 Wikipedia, [Kirov wolf attacks](#).

307 Wikipedia, [Tachtigjarige Oorlog](#).

308 P.C. Hooft, *Nederlandsche Historien* (1703), [p. 1159](#).

309 P.C. Hooft, *Nederlandsche Historien* (1703), [p. 1159](#).

Voor de Veluwe had dat als gevolg dat het platteland tussen 1582-1590 bijna volledig was ontvolkt. Pas na de verovering van Deventer en Zutphen (1590) was er weer sprake van enige rust. Echter de terugkerende bewoners ontdekten dat de wolf ook daar nu overal was en er sprake was van een wolvenplaag. Het had als gevolg dat er premies werden uitgelooft voor een ieder die een wolf aanbracht. Uit 26 jaarrekeningen uit de periode 1595-1629 kan men opmaken dat 265 volwassen wolven en 488 welpen of jonge wolven werden aangebracht. Helaas zijn niet alle jaarrekeningen aanwezig, maar zou men de bestaande jaarrekeningen extrapoleren dan zou dat inhouden dat er 1014 wolven werden aangebracht³¹⁰. Uit deze periode valt niet op te maken of er op de Veluwe slachtoffers zijn gevallen daar hier geen officiële vermeldingen van zijn gemaakt of (nog) niet gevonden.

Ook in de omgeving van Oudenaarde ontstond na het beleg een wolvenplaag en dankzij overgeleverde archieven hebben we enig inzicht in hoe ernstig de situatie was. Op 24 oktober 1588 werd een brief door de kasselrij Oudenaarde aan de verschillende dorpen gestuurd met als opdracht om de schade te melden die door de wolven de afgelopen jaren bij hen hadden veroorzaakt³¹¹:

Eersame ende Gheminde. Alzo ons noodtzaeckelick es te wetene den nombre van de mannen, vrouwen ende kinderen mitghaders van de perden, coeyen, ende calfneren die tsedert de reductie³¹² van dese stede op dese casselrye van de wulfnen verbeteret ende te nieuten ghebracht zijn, dienvolghende zo en zuldij niet laetten Ulieden daerop t'informereren onthier ende acht daghen naer de receptie van desen ende ons bij specificatie naer Ulieden beste kennesse tzelve overschrijven ten fijne wij den nombre van elcx moghen weten zonder te wezene in ghebreke. Hiermede Ulieden den Almoghende Heere bevelende.

t'Audenaerde desen XXIII Octobris 1588.

*UI. goede vrienden hooghpointers van der Casselrye van Audenaerde.
(Get.) L. VAN SPIERE.*

Als reactie zijn er dertien brieven met daarin een opsomming van de slachtoffers en waaruit men kan opmaken dat het in totaal gaat om een kleine 200 gevallen in de periode 1585-1588, waarbij een 140 dodelijke slachtoffers waren en meer dan 40 gewonden. Hierbij zijn de antwoorden soms kort terwijl anderen een stuk uitgebreider zijn. Zo zien we in het antwoord uit Heestert een summier opsomming:

*Schade van de wolven ende grief ghedaen binnen onse voors. Prochie.
De dochtere van Andries Halsberch, doot. Catelyne Wittocq, doot. 't Kint van Rogier De Loddere, doot. De huysvrouw ende 't kint van Jan Kempins, doot. 't Kint van Lowys Van der Cruucen, doot. 't Kint van Pieryne Defort, doot. 't Kint van Rogier Garemp, doot. 't Kindt van Thomas Van der Haghen, doot. 't Kint van Gilles Pladdys, doot. Een kint ten huuse van Dijne Bracht, doot. Een kint van*

---

310 Evert de Jonge, *Premie voor ingeleverde wolven, 1593-1629* (z.j.), p. 23.

311 J. Walters, "De Wolven op de Kasserij van Audenaerde" in *Cercle Archéologique et historique d'Audenaerde*, II, 1908, p. 67-68.

312 De capitulatie van Oudenaarde op 5 juli 1582 voor de troepen van Parma.

Joos Van den Driessche, doot. Twee kinderen van Joos 't Kint, doot. 't Kint van Michiel Librecht, doot. 't Kint van Olivier Bostyn, doot. 't Kint van Joos Anrys, doot ende een van zijn coyherders, doot. Den coyherdere van Pielerphyn, doot. Den coyherder van Moiron, doot.

Joos Garemyn, zeere ghegriefft. 't Kint Jan Romyns, zeere ghegriefft. 't Kint van de weduwe Vyncke, ghegriefft. De huusvrouw van Bouvere, ghegriefft.

Dit naervolghende zijn de beesten die verbeteret zijn op onze voors. prochie. Eerst Arent Raepsaet, eerst pert. Jan De Cock, een coe. Jan Van den Cortere, een coe. Pieter Quaethamins, een pert. Roelant De Vellerre, een pert. Meester Joos Van den Berghe, een pert. Roelant Van de Meulebroucke, een pert; den zelven een pert. Arent Van der Crussen, een pert. Jan Van den Driessche, een coe en twee calvers.

Het antwoord uit Waereghem is een stuk uitvoeriger en geeft regelmatig details van de slachtoffers:

Ommc te vulcommene de beschrijvinghe van Mijnheren Hoochpointers van der Cusselrye van Audenaerde van daten 24 Octobris 1588, rakende den nombre van mannen, vrouwen ende kinderen, metgaders peerden, coyen ende calferen die tsedert de reductie der stede van Audenaerde op de voornoemde casselrye van de wulfen verbeteret ende te nieuten ghebracht zijn, so eyst dat wij, Bailliu ende Schepenen van Poteghem in Wareghem, dienvolghende ons hebben doen informeren zo bij billette als anderseins van de jammerheyt van dien onder ons jurisdictie geschiedt alzo hier naer volcht.

Eerst.

Lysbette Swalen, weduwe Willem De Heedene, een zoonkin van drie jaeren oudt, vernielt ende gheheel opghegheten, gereserveert 't rechter armkin.

Jan Van Haute, een vuelen van eenen jaere, vernielt ende ter doot ghebracht.

Christiaen De Vos, een zoonkin van 8 jaeren oudt, vernielt ende geheel opghegheten.

't Dochterkin van Joos Van Craynest, van der oudde van vijf of zes jaeren, gheheel opghegheten.

De weduwe van Willem Jolyt, zeer deerlick in 't aensicht gheschonden.

Pieter De Heedene, een knechtkin van 13 jaeren oudde, daer hij oom af was, zoo jammerlick geschonden datter de doot navolchde.

Joos De Brune, een zoonkin van 12 jaeren oudt geheel vernielt ende opghegheten.

't Dochterkin van Jacob Van der Hagen, in 't aensicht zeere gheschonden.

't Dochterkin van Jan De Bossche, ten twee stonden in 't aensicht zeere gheschonden.

Jan Van Caseele, een peerdt en een rendt vernielt ende ter doot ghebracht. De zelve noch een eoe ghebeten ende zo geschonden dat ze hem coste van meesteren 24 l. p.

Steven Van Dorpe, zijn huusvrouw vernielt ende gheheel opghegheten dat men er niet af en vandt.

Jasper De Backen!, een coe ende een rendt vernielt ende ter doot ghwbraacht.

Franchois Stalins, eenen zone vernielt ende ter doot ghebracht.

Dewelcke voorscreven vernielinghe ende jammerheden gheschiedt zijn op de voornoemde straete van Poteghem in Wareghem ende te beduchten es noch meer gheschieden duer datter de wulfen zo geweldich zijn tenzij datter de hueverheyte inne voorziet met honden als met garenen, dat de wulfen zouden moghen ghevanghen ende ghecranckt worden.

Aldus ghemaect ende ghesloten bij ons, Bailiiu ende Schepenen van Poteghem voornoemt, dezen VII Novembris 1588.

(Get.) OUYIER DE HUYETTERE.

Uit de omschrijvingen valt op te maken dat de wolven vooral op de keel en het gezicht aanvielen. Ook bij aanvallen in Frankrijk wordt dit vaak vermeld. Verder zien we dat regelmatig melding wordt gemaakt dat de slachtoffers geheel of gedeeltelijk werden opgegeten. Hieruit mogen we opmaken dat het om gezonde wolven gaat en niet om hondsdolle dieren. Onder de doden zijn 83 kinderen, 20 dienstpersoneel, 11 volwassenen (voornamelijk vrouwen) en 36 personen die niet verder zijn te identificeren vanwege te weinig gegevens³¹³. Dat er relatief veel dienstpersoneel werd gedood komt omdat een groot deel van hen bij het vee werkzaam was. Ook is er het vermoeden dat een deel van de kinderen als herders werden ingezet. De beschrijvingen zijn in sommige gevallen dermate gedetailleerd dat een stelling alsof hier een “zin voor overdrijving”³¹⁴ is gebruikt beslist niet kan worden volgehouden en dat het eerder getuigd van ieder gebrek aan menselijke waardigheid om deze verschrikkelijke taferelen met een opmerking als “Yeah, right.”³¹⁵ af te doen.

Karen De Schepper heeft in haar dissertatie een aantal berekeningen gedaan om een percentage ten opzichte van de totale bevolking van de dorpen te krijgen³¹⁶.

Plaatsen	Aantal inwoners	Aantal slachtoffers	Percentage
Anzegem	697.5	16	2.3
Avelgem	819.0	16	2.0
Heestert	409.5	24	5.9
Huise	900.0	51	5.7
Kruishoutem	1152.0	25	2.2
Mullem	198.0	2	1.0
Nokere	301.5	10	3.3
Ouwegem	328.5	3	0.9

---

313 Karen De Schepper, *De Geschiedenis van de wolvenjacht in de Zuidelijke Nederlanden (16e-18e eeuw)*, p. 119.

314 Jan Loos, *In het spoor van de wolf*, (2020) p. 16.

315 Jan Loos, *In het spoor van de wolf*, (2020) p. 16.

316 Karen De Schepper, *De Geschiedenis van de wolvenjacht in de Zuidelijke Nederlanden (16e-18e eeuw)*, p. 141-142.

De terugkeer van de wolf

Vichte	171.0	3	1.8
Waarmaarde	319.5	4	1.3
Wannegem-Lede	292.5	9	3.1
Waregem	369.0	10	2.7
Wortegem	549.0	19	3.5
Totaal	6507	192	3.0

Hierin heeft zij het aantal doden en gewonden bij elkaar genomen. Direct valt op dat in de periode 1585-1588 bijna drie procent van de bevolking slachtoffer werd van wolvenaantallen. Ook al stelt zij “wordt snel duidelijk dat de wolvenaantallen statistisch gezien te verwaarlozen waren”³¹⁷ is het toch een kans van 1 op de 100 dat men toen ieder jaar het slachtoffer kon worden en ons inziens zeker een behoorlijk percentage is, zeker als men beseft dat ook onder hun vee er nog eens vele slachtoffers meer waren. Om het iets te visualiseren, tegenwoordig bestaat ieder huishouden uit gemiddeld 2,1 personen. Als we uitgaan dat er in een gemiddelde straat 50 huishoudens zijn, dan houdt dat in dat ieder jaar in een straat er wel menselijke slachtoffers zouden zijn door wolven. In die tijd echter bestond een huishouden uit veel meer personen waardoor de impact nog eens vele malen groter was. Dat is een gigantische emotionele en psychische impact en het is dan ook logisch dat men toen doodsbenuwd was voor de wolf.

De wolvenplaag van Roermond

Dichter bij huis was de wolvenplaag van Roermond waarbij in de periode tussen 31 juli 1810 en 5 juni 1811³¹⁸ meer dan tien kinderen bij afzonderlijke aanvallen door wolven werden gedood of verwond. Het is een periode van grote onrust waarbij Nederland net door Napoleon is geannexeerd, bovendien zijn er grote economische problemen en wordt om die reden de tiërcering³¹⁹ (reductie van de rente op de Nederlandse staatsschuld) afgekondigd. Daarnaast is het een regenachtige en koude zomer waarna een winter met veel vorst volgde³²⁰. Hoewel al eerder men last had van wolven, is deze periode berucht omdat er meerdere aanvallen zijn van wolven en welke mogelijk met zowel de koude als (indirect) met de politieke onrust te maken heeft. Zeer interessant is dat de individuele aanvallen en de daarop volgende acties uiterst uitvoerig zijn gedocumenteerd door de toenmalige overheid en alleen al om die reden niet zomaar terzijde mag worden geschoven.

Het begon allemaal op 31 juli toen de 26-jarige Petronella Peeters samen met Joanna Engels ‘s avonds bezig waren met rogge samen te binden welke de vorige dag was gemaaid. De vrouw heeft haar driejarig zoontje Joan bij zich die op een gegeven moment een beetje begint te huilen waarop de moeder zegt: *'Wees stil, we zijn bijna klaar, dan gaan we naar huis'*. Even later wil zij naar het kind toelopen om tot de verschrikkelijke ontdekking te komen dat haar zoontje niet meer op die

---

317 Karen De Schepper, *De Geschiedenis van de wolvenjacht in de Zuidelijke Nederlanden (16e-18e eeuw)*, p. 141.

318 Lily E. Clerckx, “Wolven en mensen: veranderingen in een relatie” in *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 19.1 (mei 1992), p. 68.

319 Wikipedia, [Tiërcering](#).

320 Jan Kops, *Verhandling bevattende een overzigt van den staat der voornaamste gewassen in Nederland geteeld en van de gesteldheid van het weder in de jaren 1806 – 1812*, (1841) Tafel nr. 3.